

İşletme Araştırmaları Dergisi
Journal of Business Research-Turk
10/3 (2018) 848-873

Journal Of
Business Research
Turk
www.isarder.org

Ekonomik Kalkınma Teorisi ile Muhasebedeki Paradigma Kayması Arasındaki Etkileşim: Saptanan Ayak İzleri ve Çıkarımlar

*Interaction between Economic Development Theory and Paradigm Shift in
Accounting: Detected Footprints and Inferences*

Soner GÖKTEN

Başkent Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Ankara, Türkiye
orcid.org/0000-0003-4213-1976
sgokten@baskent.edu.tr

Özet

Kurumların önceliği ve insan sermayesinin önceliği hipotezleri, ekonomik kalkınmanın kurumsal kalite ve insan sermayesi birikimi artışına dayalı olarak oluştuğunu iddia eden günümüz ekonomik kalkınma görüşünün temellerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda siyasi haklar, insan hakları, demokrasi düzeyi, hukukun üstünlüğü, politik risk (denge ve kontrol), eğitim, sağlık, girişimcilik iklimi, işçi başına sermaye ve AR&GE harcaması ilgili literatür çerçevesinde ekonomik kalkınmanın bileşenleri olarak ifade edilebilir. Nitekim günümüzde paydaşlar, karar alma süreçlerinde kullanmak üzere bu bileşenlere ilişkin bilgi talep etmeye başlamışlardır. Bu durum, muhasebenin odağını finansal bilgidan bilgiye dönüştüren bir paradigma kaymasına neden olmuştur. Diğer bir deyişle muhasebe hem finansal hem de finansal olmayan bilgileri içermeye başlamıştır. Bu çalışmada ekonomik kalkınma teorisindeki gelişmelerin muhasebedeki paradigma kayması üzerindeki etkisi kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda ekonomik kalkınma bileşenlerinin güncel raporlama yaklaşımlarındaki ayak izleri takip edilmiştir.

Sürdürülebilirlik raporlaması ve entegre raporlama muhasebedeki paradigma kaymasına işaret eden temel yapı taşlarıdır. Ekonomik kalkınma bileşenleri GRI 102, 200'lü ve 400'lü serilere ait standartlar ve uluslararası entegre raporlama çerçevesinde yer alan sermaye unsurları ile eşleştirilmiştir. 36 adet GRI Standardı içerisinde yer alan 12 Standart ve 6 tür sermaye unsurunda 4'ü doğrudan ekonomik kalkınma bileşenleriyle eşleşmektedir. Dolayısıyla ekonomik kalkınma bileşenlerinin tümü, entegre raporlama metodolojisi çerçevesinde muhasebenin ve kurumsal raporlamanın konusu içerisine girmektedir. Kronolojik olarak, iktisadi yaklaşımlar ve kabuller hızlıca muhasebeyi etkilemekte ve paradigma kaymasına neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Entegre raporlama, insan sermayesi, kurumsal iktisat, sürdürülebilirlik muhasebesi.

Abstract

Primacy of institutions and primacy of human capital are the fundamental hypotheses that shape the recent view on economic development which asserts that increase in institutional quality and human capital accumulation causes economic development. In this sense, it is fair to say that political rights, civil liberties, democracy, rule of law, political risk (check and balance), education, health, entrepreneurial climate, capital per worker and R&D expenditure are the components of economic development according to related literature. Thus today, stakeholders have begun to demand information on these components to use them in their decision making processes. This has led to a paradigm shift in accounting which changes the focus from financial information to information. In other words, accounting has begun to include both financial and non-financial information. In this study, the effects of the improvements in economic development theory on the paradigm shift in accounting is being tried to be proven. In this context, footprints of economic development components in current reporting approaches were followed.

Sustainability reporting and integrated reporting are the building blocks that point to the paradigm shift in accounting. Economic development components are paired with GRI 102, standards of 200 and 400 series and capitals mentioned in international integrated reporting framework. 12 standards in 36 GRI standards and 4 in 6 types of capitals are directly matched with economic development components. Therefore, all of the components of economic development fall within the context of accounting and corporate reporting within the framework of integrated reporting methodology. Chronologically, economic approaches and assumptions quickly affect accounting and cause paradigm shift.

Keywords: *Integrated reporting, human capital, institutional economics, sustainability accounting.*

Giriş

Yeniçağa hazırlık sürecinde muhasebe hiç olmadığı kadar iktisat ve finans alanlarıyla iç içe girmiştir. Dahası, bu yakınlaşma disiplinler arası çalışma bakış açısının da önüne geçmiştir. Aslında iktisat alanından vücut bulan muhasebe alanı finansla birlikte tekrar iktisat alanın yörüngesine oturmuştur. Uluslararası literatürde son on yıldır yapılan çalışmalar, yayınlanan standartların içeriği ve uygulama örnekleri ele alındığında, bu tespitlerin yerindeliği rahatlıkla görülebilmektedir.

Örneğin, muhasebe alanında uluslararası literatürde en saygın dergiler arasında yer bulan ‘*Muhasebe ve Ekonomi Dergisi*’ (*Journal of Accounting and Economics*) muhasebe olgularının iktisat teorileri çerçevesinde irdelenmesini teşvik etmektedir. Bu ve benzeri platformlarda yer alan makalelerin içerikleri göz önüne alındığında, yeniçağda muhasebe biliminin kayıt işlevinin çok ötesinde bir anlayışla, raporlama ve denetim işlevlerine ağırlık vererek iktisat penceresinden kuramsal bir çerçeveye oturacağı kolaylıkla öngörülebilmektedir. Normatif ve uygulama boyutlarında ise, günümüz meslek mensuplarının iktisat ve finans bilgilerine yüksek düzeyde ihtiyaç duyacakları yadsınamaz bir gerçektir. Söz gelimi, finansal muhasebe özelinde UFRS 13 için salt bir

muhasabe dokümanı tanımlaması yapabilmek mümkün değildir. Gerçeğe uygun değeri ölçmek esasen finansal değerlemenin konusudur. Nitekim, entegre raporlama yaklaşımına dayalı olarak muhasebenin değer oluşumunu esas alan bir raporlama anlayışına doğru hızla kat ettiği yol; finans alanı ile muhasebe alanı arasındaki çekim gücünü artırmaktadır. Örneğin, son yıllarda belirginleşen entelektüel sermaye değerlemesine ilişkin sorunlar ve maddi olmayan duran varlıkların firma değeri üzerindeki ağırlıklı etkisi UMS 38'i hem finans hem de muhasebe akademisyenleri açısından üzerinde ortaklaşa tartışmaların yapıldığı bir kılavuz haline getirmiştir. Entelektüel sermayenin önemi ise özellikle içsel büyüme teorileri çerçevesinde ilk olarak iktisat alanı uhdesinde gündeme getirilmiştir. Çok sayıda benzer örnek vermek mümkündür. Kısacası ne tarafa bakılırsa bakılınsın, muhasebe ve finans alanları, iktisat alanındaki yenilikçi gelişmeleri ve genel kabulleri kucaklarında bulmakta ve olgunlaşmış kuramsal görüşlerin uygulama boyutuna beraberce katkı sağlamaktadırlar.

Bu çalışmada, ekonomik kalkınma teorisindeki gelişmelerin, son 20 yılda finansal olmayan bilgilerin raporlanması ihtiyacı çerçevesinde muhasebede yaşanan paradigma kayması üzerindeki etkisi irdelenmektedir. Bu bağlamda ekonomik kalkınma bileşenlerinin güncel raporlama yaklaşımlarındaki ayak izleri takip edilmiştir. Muhasebedeki paradigma kaymasına işaret eden sürdürülebilirlik raporlaması standartlarından GRI 102, 200'lü ve 400'lü serilere ait standartlar ve uluslararası entegre raporlama çerçevesinde yer alan sermaye unsurları ekonomik kalkınma bileşenleri ile eşleştirilmiştir.

Çalışmanın içeriği şu şekilde kurgulanmaktadır: Birinci bölümde literatürdeki çalışmalar ışığında ekonomik kalkınma bakış açısında yakın geçmişte yaşanan gelişmelere dayalı olarak ekonomik kalkınma bileşenleri açıklanmıştır. Takip eden bölümde muhasebedeki paradigma kayması süreci tanımlanmıştır. Üçüncü bölümde sürdürülebilirlik raporlaması standartları ve entegre raporlama sermaye unsurları ekonomik kalkınma bileşenleriyle eşleştirilmiş ve ekonomik kalkınma teorisinin muhasebe üzerindeki etkisine ilişkin kanıtlar elde edilmiştir. Çalışma değerlendirme yapılarak sonlandırılmıştır.

1. Ekonomik Kalkınma Bakış Açısı

Bazı ülkeler diğerlerine kıyasla ekonomik olarak niçin daha fazla kalkınmıştır? Bu soru geçmişten günümüze üzerinde sıklıkla tartışılan konuların başında gelmektedir. Ekonomik kalkınmanın temel belirleyicilerinin ne olduğunu tartışan North ve Thomas (1973) kuramsal iktisat literatürü için yeni bir kapı aralamıştır. Onlara göre ülkelerin ekonomik gelişmişlikleri arasındaki farkı yaratan temel unsur kurumlardır.

North (1981, 1990) kurumları, '*insanlar tarafından icat edilmiş ve idare gücünü elinde bulunduran bireylerin kendi refahlarını veya elde edecekleri faydaları maksimize etmelerini sınırlayan kurallar, süreçler ve normlar*' olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle kurumsal kalitesi yüksek olan ülkeler diğerlerine nazaran ekonomik olarak daha fazla kalkınırlar.

Kurumsal kalitenin artmasına bağlı olarak kalkınmanın artışına ilişkin görüş literatürde hızlıca kabul görmeye başlamıştır. Örneğin, De Long ve Shleifer (1993)

çalışmalarında Avrupa’da geçen yüzyıldaki kentleşme verilerini kullanarak, yetkisi daha kısıtlı olan devlet yönetimlerinde şehirlerdeki büyüme hızının daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Takip eden çalışmalar ise kurumsal kalitenin ölçümüne odaklanmıştır. Diğer bir ifadeyle kurumsal kaliteyi artıran temel unsurların neler olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Mauro (1995), Knack ve Keefer (1995) ve Hall ve Jones (1999) sırasıyla yolsuzlukla mücadelenin, mülkiyet haklarının korunmasının ve sosyal altyapının tesisinin kurumsal kalitenin temininde önemli birer unsur olarak kalkınmanın belirleyici faktörleri olduğunu öne sürmüşlerdir. Acemoglu ve diğerleri (2001, 2002, 2005), Acemoglu ve Johnson (2005) ve Acemoglu ve Dell (2010) tarihsel verilerden hareketle koloniler ve ülkeler üzerine yaptıkları çalışmalarda, yöneticilerin idare gücü üzerindeki sınırlamaların kurumsal kalitenin temel unsuru olduğunu belirterek kurumsal kalitesini artırabilen toplulukların ve ülkelerin diğerlerine nazaran daha hızlı ve fazla kalkındıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bu görüş literatürde ‘*kurumların önceliği hipotezi*’ olarak yer bulmuştur ve bu görüşün destekleyicileri kalkınma için öncelikli olarak yapılması gerekenin kurumsal kalitenin artırılması olduğunu kabul ederler. Easterly ve Levine (2003), Dollar ve Kraay (2003), Rodrik ve diğerleri (2004) ve Ang (2013) tarafından yapılmış çalışmalar, ilgili literatürde ön plana çıkan ve kurumların önceliği hipotezini destekleyerek onaylayan çalışmalardan bazılarıdır. Söz konusu görüşün mimarları, esasen, North tarafından 1973 yılında aralanan kapıyı ardına kadar açarak kurumların kalkınma üzerindeki rolünü elde ettikleri bulgular ışığında kuramsal olarak tanımlamışlardır.

Glaeser ve diğerleri (2004) çalışmalarında, kurumların kalkınma üzerindeki etkisini kabul etmekte ancak kalkınma sürecinde kurumsal kalitenin öncelikli olduğu tezine karşı çıkmaktadır. Onlara göre kalkınmada öncelikli olan insan sermayesi birikimidir. ‘*İnsan sermayesinin önceliği hipotezi*’ olarak ifade edilebilecek bu görüşün dayanağını Lipset Tezi oluşturmaktadır. Lipset (1959, 1960) demokrasinin doğrudan ekonomik büyümenin sonucu olduğunu ve ekonomik koşulların kültürel ve sosyal değerlere bağlı olarak belirlendiğini öne sürer. Bu görüş ampirik olarak Barro (1999) ve Przeworski (2004) tarafından desteklenmiştir. Bu bağlamda demokrasi, yöneticilerin idare gücünü sınırlandıran bir unsur olarak kabul edildiğinde, Lipset’in görüşü çerçevesinde kurumsal kalite kalkınma için öncelikli değildir. Djankov ve diğerleri (2003) kurumsal kalitenin onu oluşturan insan sermayesine bağlı olarak artış gösterdiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda insan sermayesi geliştikçe kurumsal kalite artacaktır.

Glaeser ve diğerleri (2004) bu önermeler ışığında kurumsal kalitenin kalkınma için muhakkak önemli olduğunu ancak insan sermayesi birikiminin kalkınma sürecinde öncelikli unsur olduğunu ileri sürmektedirler. Onlara göre kurumların önceliği hipotezinin mimarları ve savunucuları kurumsal kalite ölçümünde eksik yaklaşım sergilemektedirler. Çünkü tarihsel veriler ışığında ölçülen kurumsal kalite, uygulanan politikaların sürekliliğinden ziyade sonuçlarını yansıtmaktadır. Glaeser ve arkadaşları bu durumu Kuzey ve Güney Kore örneği üzerinden ele almıştır. 1950 Kore Savaşı başlangıcında her iki kesim de fakirdi ve savaş sonrası 1980’e kadar her iki ülke de diktatörlükle yönetildi. Buna karşın demokrasi düzeyini ölçen Polity ölçümüne göre 1950 ve 1980 arasında Kuzey Kore ortalama 1.71 puan, Güney Kore ise 2.16 puan

almıştır (7 üzerinden 7 tam demokrasi, 0 otokrasidir). Her ikisi de diktatörlükle yönetilen ve tarihsel özellikler olarak tamamıyla benzer bu iki ülkenin puanlarındaki bu farklılık nerden kaynaklanmaktadır? Güney Koreli diktatörler liberal ekonomik politikalara yönelmiş ve mülkiyet haklarının korunmasına önem vermişlerdir. Kuzey Kore ise sosyalizmi benimsemeye devam etmiştir. 1980 yılı itibariyle Güney Kore'nin gelir düzeyi 1,589 \$ iken Kuzey Kore'nin 768 \$'dır. Gelişen ekonomi neticesinde, Lipset'in tezini destekler şekilde Güney Kore 1980 yılında demokrasiye geçmiştir. Takip eden yıllar içinde Güney Kore'nin kurumsal kalitesi hızlıca artış göstermiş ve 2000'li yıllarda Güney Kore zengin ülkeler arasındaki yerini almıştır. Şayet kurumların önceliği hipotezi geçerli olsaydı, 1950-1980 yılları arasında Güney Kore ile Kuzey Kore arasında fark oluşmazdı. Bu sebeple kurumsal kalite diktatörlerin doğru tercihleri nedeniyle de artabilir. Ne var ki diktatörün idare gücünün sınırlandırılmasından bahsedebilmek mümkün değildir. İnsan sermayesinin önceliği hipotezi Hanushek ve Woessmann (2008, 2012a, 2012b) ve Gennaioli et al. (2012) gibi literatürde ön plana çıkmış olan çalışmalar tarafından desteklenmiştir.

Bu iki görüş kalkınma süreci itibariyle birbirlerine karşıt iken, kalkınmanın belirleyicileri açısından araştırmacılara ve uygulayıcılara önemli katkılar sunmaktadırlar. Çünkü karşıt oldukları görüşler yanında mülkiyet haklarının korunması gerekliliği gibi kesiştikleri ve uzlaştıkları çok sayıda husus mevcuttur. Nihayetinde her iki görüş çerçevesinde hem kurumsal kalitenin hem de insan sermayesi birikiminin ekonomik kalkınma için birer gereksinim olduğu günümüz iktisat anlayışında genel kabul görmektedir.

1.1. Kurumsal Kalite Bileşenleri

Kurumsal kalite bileşenlerinin neler olduğuna ilişkin olarak literatürde çok sayıda çalışma yapılmıştır. Diğer bir ifadeyle, genel kabul gören kurumsal kalite bileşenleri aslında kurumsal kalite ölçümünü hedefleyen araştırmaların bulguları ışığında gün yüzüne çıkmıştır. Knack ve Keefer (1995), Hall ve Jones (1999), Jagers ve Marshall (2000), Henisz (2000a, 2000b, 2002), Acemoglu ve diğerleri (2001), Rodrik ve diğerleri (2004), Kaufmann ve diğerleri (2003) kurumsal kaliteyi belirleyen göstergelerin ne olduğu üzerine yapılmış ve literatürde ön plana çıkmış çalışmalardır. Her ne kadar Glaeser ve diğerleri (2004) bu çalışmalarda kullanılan indikatörlere itiraz etseler de, kendi çalışmalarında alternatif bir ölçüm metodolojisi önermemişlerdir. Bu nedenle halen literatürde, Tablo 1'de belirtilenler gibi genel kabul görmüş kurumsal kalite belirleyicileri kullanılmaktadır.

Tablo 1. Örnek Kurumsal Kalite Göstergeleri

Genel Kabul Görmüş Göstergeler	Veri Sağlayıcı
Siyasi haklar ve insan hakları	Freedom House
Demokrasi düzeyi	Polity IV Veri Seti
Hukukun üstünlüğü	Dünya Bankası
Politik risk (Denge ve kontrol)	POLCON Veri Seti

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Kurumsal kalite ölçümü kurumsal iktisat alanının önemli bir parçasıdır. Çalışmalar sürdükçe kurumsal kalite ölçümü için yeni göstergeler ve yeni

metodolojilerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Tablo 1’de sıklıkla kullanılanlar belirtilmiştir. Bu göstergeler çok farklı veri sağlayıcılar tarafından hesaplanabilmektedir.

Siyasi haklar ve insan hakları kurumsal kalitenin hesapverebilirlik ve kamunun sesi boyutlarını içermektedir. Hiç şüphesiz ki özgür ve adil seçimlerin mevcudiyeti ifade, toplantı, bir araya gelme (dernekleşme veya sendikalaşma gibi) ve inanç özgürlüğüne bağlıdır. Bu açıdan bu göstergelerin kurumsal kalite ölçümüne dahil edilmesi, vatandaşların hükümeti seçebilme ve hükümete görevler yükleyebilme imkanlarının anlaşılabilirliği açısından önemlidir. Freedom House her iki gösterge için 1’den (1:En düşük), 7’ye kadar (7: En yüksek) puanlama yapmakta ve bunları yayınlamaktadır.

Karar alıcıların sahip olabileceği esneklik seviyesi siyasi çevreyle doğrudan ilişkilidir. Bu açıdan yöneticilerin idare gücünün sınırlandırılması çerçevesinde etkin işleyen bir demokrasi, kontrol mekanizmalarının mevcudiyetini ve mülkiyet haklarının korunmasını temin eder. Polity demokrasi düzeyini ölçen bir projedir ve son versiyonu olan Polity IV Veri Setinde ülke puanlamaları yer almaktadır. -10 ile +10 arasında puanlama yapan Polity IV’de 10 tam demokrasi düzeyini, 6 ile 9 arası demokrasiyi, 1 ile 5 arası açık anokrasiyi, -5 ile 0 arası kapalı anokrasiyi ve -10 ile -6 arası otokrasiyi ifade eder.

Barro (2000) başta gelmek üzere, bazı araştırmacılar hukukun üstünlüğünün yöneticilerin idare gücünün sınırlandırılması açısından kurumsal kalite içerisinde demokrasiye nazaran daha doğru bir ölçüt olduğunu savunmaktadır. Dünya Bankası Kurumsal Yönetim İndikatörleri arasında yer alan hukukun üstünlüğü değişkeni icra, mülkiyet hakları, emniyet güçleri, mahkemeler, suç ve şiddet eylemlerinin hukuk nezdinde ele alınışına ilişkin güven algısını ortaya koymaktadır. Dünya Bankası ölçümü puanlaması -2.5 (En zayıf) ve 2.5 (En güçlü) aralığında yapılmaktadır.

Politik risk, oyunun başında konulan kuralların beklenmeden ve aniden değişme olasılığıdır (Butler ve Joaquin, 1998). Bu bağlamda yüksek düzeyde politik risk ekonomik kalkınmayı negatif etkileyecek şekilde siyasi istikrarsızlık yaratır. Bu ilişkiyi destekleyecek bulgular ortaya koymuş çok sayıda çalışma vardır. Chen ve Feng’s (1996) siyasi istikrarsızlığın, siyasi kutuplaşmanın ve hükümet baskısının ekonomik büyüme üzerindeki negatif etkisini modellemiştir. Alesina ve Perotti (1996) yüksek düzeyde sosyopolitik istikrarsızlığın belirsizliğe yol açtığını ve yatırımları azalttığını belirtmiştir. Brunetti (1997) ülkeler arası büyüme mukayesesinde demokrasi düzeyinin en düşük açıklama seviyesine sahip olduğunu buna karşın siyasi değişkenlik ve siyasetçilerin öznel algılarının en başarılı açıklayıcı değişkenler olduğunu iddia etmiştir. Jong-a-Pin (2009) siyasi istikrarsızlığın dört boyutunu tanımlamıştır, bunlar: Harekete geçirilmiş şiddet, kitlesel sivil protestolar, siyasi rejim içindeki istikrarsızlık ve siyasi rejimden kaynaklı istikrarsızlıktır. Çalışmasında bu dört etkenden sadece birinin, siyasi rejimden kaynaklı istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki negatif etkisini tespit etmiştir.

Bu çalışmalar esasen politik riskin kurumsal kalite nezdinde önemli bir bileşen olarak ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü politik risk kurumların geçici veya sürekli bir karaktere sahip olup olmadıklarına ışık tutmaktadır. Witold Henisz (2000a, 2000b, 2002) tarafından geliştirilen Siyasi Kısıt Endeksi (POLCON) ülkelerin kurumsal altyapılarına dayalı olarak her bir aktörün veto gücüne, kararların homojenliğine ve heterojenliğine dayalı olarak hükümetin iktidar gücünü ya da

zayıflığını ölçmektedir. PRS Grup tarafından yayınlanan Uluslararası Ülke Risk Rehberi Endeksi (ICRG) ve Polity Puanları ile yüksek oranda korelasyon gösteren POLCON'un en önemli avantajı, politik riskin ölçülmesi için kullanılabilmesidir. Diğer bir deyişle POLCON, kararların sürekliliğine vurgu yapmaktadır. 0 ile 1 arasında değer alan POLCON puanlamasında 0 denge ve kontrol mekanizmasının olmadığı bir ortamı ifade ederken, 1 puanı tam etkinlikte çalışan bir denge ve kontrol mekanizmasının varlığına işaret etmektedir.

Literatürde kurumsal kalite ölçümünde sıklıkla kullanılan göstergelerden anlaşılabilceği gibi kurumsal kalite genel hatlarıyla siyasi haklara, insan haklarına, demokrasiye, hukukun üstünlüğüne ve denge ve kontrol mekanizmasına dayalı olarak ortaya çıkan politik riske bağımlı olarak oluşmaktadır.

1.2. İnsan Sermayesi Birikimi Bileşenleri

Schultz (1961), Becker (1964) ve Mincer (1974) tarafından eğitimin ekonomideki rolüne odaklanan öncü çalışmalarla birlikte insan sermayesi kavramı çok farklı konu başlıkları içerisinde değerlendirilmeye başlanmış ve literatürde popülerlik kazanmıştır. Lucas (1988), Romer (1990), Mankiw ve diğerleri (1992), Benhabib ve Spiegel (1994) gibi büyüme iktisatçılarının çalışmaları insan sermayesi ile uzun dönemli ekonomik performans arasındaki ilişkinin önemine ışık tutmuş ve yenilikçilik ile insan sermayesi yatırımının ekonomideki üretkenliği artırdığına dair görüşün genel kabul görmesini sağlamıştır. Yeri gelmişken belirtmek gerekirse, bu görüş, insan sermayesinin önceliği hipotezinin savunucuları açısından önemli bir dayanaktır.

Diğer taraftan, kurumsal kalitede olduğu gibi insan sermayesinin ölçülmesi de çok yönlü ve zorlu bir uğraştır. Çünkü insan sermayesi bünyesinde bilgi, yetenek, beceri, öznitelik gibi hem görünür hem de görünür olmayan bileşenleri içermektedir (Liu and Fraumeni, 2014). Bu nedenle insan sermayesi birikiminin ölçülmesi için literatürde genellikle vekil değişken kullanma yoluna gidilmiştir. Bu sayede kavramsal anlaşılmazlıkların önüne geçebilmek ve veriye ulaşabilmek mümkün hale gelir. Okuryazarlık oranı (Azariadis ve Drazen, 1990; Romer, 1990), okul kaydı oranı (Barro, 1991; Mankiw ve diğerleri, 1992; Levine ve Renelt, 1992), ortalama eğitim yılı veya farklı eğitim kurumlarına kayıt olanların nüfusa oranı (Barro ve Lee, 1993; Benhabib ve Spiegel, 1994; Gundlach, 1995; Islam, 1995; O'Neill, 1995; Murthy ve Chien, 1997; Temple, 1999; Barro, 2001; Krueger ve Lindahl, 2001) insan sermayesi birikimi için literatürde sıklıkla kullanılan vekil değişkenlere örnektir.

Her ne kadar yapılan çalışmaların büyük bir bölümü insan sermayesi birikimi açısından eğitime atıfta bulunsa da (Barro 1991; Mankiw ve diğerleri, 1992; Doménech, 2006; Cohen ve Soto, 2007; Breton 2013), insan sermayesi birikiminin temini için sadece eğitim yeterli değildir, başka bileşenler de söz konusudur (OECD, 2001). Becker (1993) eğitim yanında yaparak öğrenme unsurunu da insan sermayesinin bileşeni olarak dikkate almıştır. Y yaparak öğrenme ve AR&GE harcamaları beraberce işçi başına düşen sermaye stokunu artırarak bilgi ve beceri birikimi sağlar ve bu da üretkenliği artırır (Griffith ve diğerleri, 2004; Acemoglu ve diğerleri, 2006; Vogel, 2015; Faria ve diğerleri, 2016; Cinnirella ve Streb; 2017). Örneğin en basit şekliyle bir işçinin üretimde tornavida kullanmasıyla elektrikli vidalama cihazı kullanması bilgi ve beceri düzeyi ile üretkenlik açısından farklılık yaratacaktır. Dolayısıyla işçi başına düşen sermaye artıka imitasyondan başlanarak öncü teknolojiler üretmek mümkün hale gelmeye başlar.

Bloom ve Van Reenen (2007, 2010), La Porta ve Shleifer (2008) ve Syverson (2011) girişimciler/yöneticiler ile işçilerin üretkenliği arasındaki farklara vurgu yapmıştır. Bu bağlamda girişimcilerin ve yöneticilerin üretkenliğinin işçilerden bağımsız olarak geliştiğini, bu gruba ait insan sermayesinin şekillenmesi için maddi ve maddi olmayan unsurlardan oluşan girişim ikliminin tesisinin zorunlu olduğu belirtilmiştir (Iyigun ve Owen, 1998; Gennaioli ve diğerleri, 2012).

UNECE (2009) ise insan sermayesinin temel boyutlarını sağlık, eğitim ve yaşam standardı olarak kabul eder. Genel hatlarıyla değerlendirildiğinde, literatürde yer alan çalışmalar ışığında, insan sermayesi birikiminin eğitim, sağlık, girişimcilik iklimi, işçi başına sermaye ve AR&GE harcamaları bileşenlerini kapsadığı ifade edilebilir.

Eğitim, sağlık ve girişimcilik iklimi için gösterge olarak Legatum Enstitüsü tarafından yayımlanan eğitim, sağlık ve iş çevresi alt endekslerini kullanmak mümkündür. Söz konusu alt endeksler her ülke için 0 (En düşük) ile 100 (En yüksek) arasında puanlama yapmaktadır ve Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, IMF, Dünya Sağlık Örgütü ve diğer kar amacı gütmeyen kuruluşların verilerinden faydalanır (Legatum Institute, 2016). Her bir alt endeks 12 adet nitelendirici unsur içerir. Örneğin eğitim alt endeksinde yetişkin okuryazarlık oranı, eğitim kalitesi, eğitim kalitesinde tatmin gibi unsurlar; sağlık alt endeksinde yaşam süresi, bağışıklık, yeni doğan ölüm oranı gibi unsurlar ve iş çevresi alt endeksinde finansal hizmetlerin kalitesi, enerjiye ulaşım, telif hakları koruması gibi unsurlar mevcuttur.

1.3. Ekonomik Kalkınmanın Bileşenleri

Ekonomik kalkınma sürecinde hangi unsurların öncelikli olduğu tartışması göz ardı edilirse, modern ekonomik kalkınma anlayışı çerçevesinde kurumsal kaliteyi ve insan sermayesi birikimini temin eden unsurların beraberce ekonomik kalkınma üzerinde pozitif etki gösterdikleri elde edilen bulgulara dayalı olarak günümüzde genel kabul görmüştür. Bu bahisle, Şekil 1'de gösterildiği üzere siyasi haklar, insan hakları, demokrasi düzeyi, hukukun üstünlüğü, politik risk (denge ve kontrol), eğitim, sağlık, girişimcilik iklimi, işçi başına sermaye ve AR&GE harcaması ekonomik kalkınmanın bileşenleridir.

Şekil 1. Ekonomik Kalkınmanın Bileşenleri

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

2. Muhasebedeki Paradigma Kayması

Muhasebe, bilgi kullanıcılarına karar süreçlerinde destek olacak bilgileri sağlamayı amaç edinmiş bir bilgi sistemi olarak geçmişten günümüze işletme yönetiminin olmazsa olmaz bir parçası durumundadır. Tarihsel süreç itibariyle tarım ekonomilerinin sanayi devrimi sonrasında ihtiyaçlarından fazla üretir hale gelmeleriyle birlikte, kapitalizmin muhasebe üzerinde ciddi bir dönüşüme yol açtığı söylenebilir. Şöyle ki, yatırımcılar tarafından belirginleşen kar iştahı muhasebeyi salt finansal raporlamaya dayalı bir sisteme evirmiştir. Diğer bir deyişle kar ve zararın gerçekçi bir şekilde tespit edilmesi ve raporlanması yatırımcılar nezdinde birinci öncelik olmuştur. Takip eden süreç zarfında, sermaye piyasalarının gelişmesiyle ve finansal yönetim anlayışının kar maksimizasyonu amacından değer maksimizasyonunu amacına dönüşmesiyle beraber muhasebe finansal faaliyet sonuçları yanında finansal değer oluşumunun raporlanması konusuna ağırlık vermeye başlamıştır. Değer ilgililiği çalışmaları bu dönüşümü elde ettiği bulgularla ortaya koymaktadır (Ohlson, 1991; Feltham ve Ohlson, 1995; Ohlson, 1995).

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından Mart 2018’de yayınlanan yeni kavramsal çerçeve, kapsamlı gelir ve gider kavramları ile değer ilgililiğini ön plana çıkararak finansal muhasebenin değer oluşumuna ve geleceğe her zamankinden daha fazla odaklanacağını gözler önüne sermektedir. Ne var ki finansal muhasebede yaşanan gelişmeler bilgi kullanıcılarının ihtiyaçları karşılama yetersiz kalmıştır. Diğer bir ifadeyle günümüzde muhasebede yaşanan paradigma kayması finansal muhasebedeki gelişmelerle izah edilememektedir. 90’larda muhasebe denince akıllara gelen ve muhasebe kavramıyla neredeyse eş anlamlı kullanılan finansal muhasebe alanı bugün muhasebenin sadece bir bölümünü oluşturmaktadır.

Bilgi kullanıcıları karar süreçlerinde salt finansal bilgilerin yanında tatmin edici finansal olmayan bilgilere de ihtiyaç duymaya başlamışlar; işletmeler paydaşlarının bilgilendirme ve karar alma süreçlerine destek olması için finansal raporların yanında finansal olmayan bilgileri içeren raporlar yayınlamaya başlamışlardır. Kısacası muhasebe finansal bilgi odaklılıktan bilgi odaklılığa geçmiştir ve bu değişim çalışmada üzerinde durulan paradigma kaymasıdır.

2.1. Finansal Bilgi Odaklılıktan Bilgi Odaklılığa Geçiş: Yapı Taşları

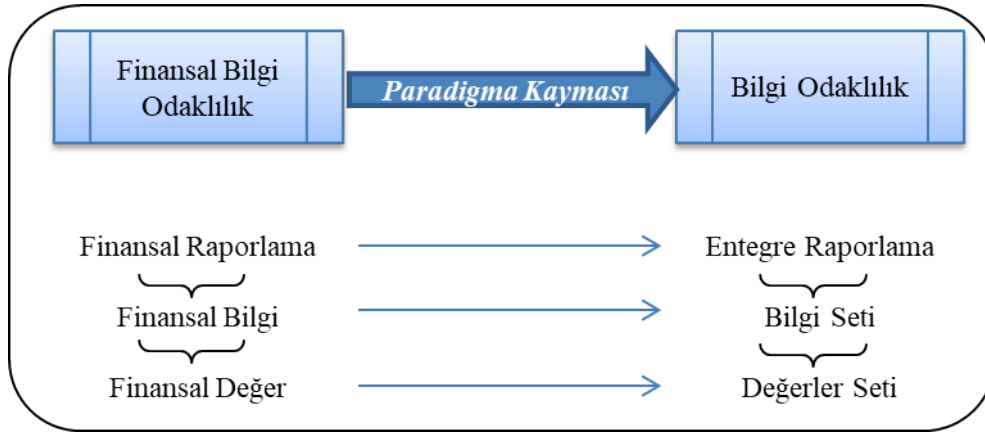
Muhasebenin bilgi odaklılığa geçiş serüveni yakın geçmişe dayanmaktadır ve söz konusu paradigma kaymasını kanıtlayan iki temel yapı taşından bahsedilebilir. Bunlar sürdürülebilirlik muhasebesinin gelişimi ve entegre raporlama bakış açısının ortaya çıkmasıdır.

2000 yılında Global Raporlama İnisyatifi (GRI) tarafından sürdürülebilirlik raporlaması çerçevesi G1 yayınlanmıştır. Takiben 2002 yılında G2 ve 2006 yılında çerçevenin üçüncü versiyonu olan G3 yayınlanmıştır. 2013 yılında sürdürülebilirlik muhasebesi standartlaşma sürecinde önemli bir adımı geride bırakmış ve kapsamlı sürdürülebilirlik göstergelerini içeren G4 yayınlanmıştır. Sürdürülebilirlik raporlarında küresel boyutta genel kabul gören G4 Kılavuzu, içeriğinde kapsadığı göstergeler itibariyle ortak bir sürdürülebilirlik diline haiz raporların yayınlanmasını temin etmiştir.

2016 yılında sürdürülebilirlik muhasebesi standartlaşma sürecini tamamlamış ve GRI Sürdürülebilirlik Raporlaması Standartları yayınlanmıştır (Gökten ve Marşap, 2017). GRI Standartlarının yayınlanması ve kabulü, finansal olmayan bilgilerin sistematik şekilde kayıt edilmesi ve raporlanması açısından paradigma kaymasının öncü yapı taşlarından bir tanesidir.

Diğer önemli gelişme, 2010 yılında Uluslararası Entegre Raporlama Kurulu'nun (IIRC) kurulması ve takiben 2011 yılında '*Entegre Raporlamaya Doğru, 21. Yüzyılda İletişimin Değeri*' başlıklı tartışma metninin yayınlanmasıdır. Bu metinde kuruluşların tüm finansal ve finansal olmayan bilgilerini göz önünde tutarak ne şekilde değer yaratabileceği ve sürdürülebilirlik sağlayabileceğine ilişkin yeni bir metodoloji sunulmuş ve tartışmaya açılmıştır. Uluslararası katılımlı tartışmalar neticesinde 2013 yılında IIRC tarafından Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi yayınlanmıştır. Finansal ve finansal olmayan bilgilerin entegrasyonuna ve nihayetinde tüm bilgileri içerecek tek bir kurumsal raporun geliştirilmesine yönelik metodolojik bakış açısını ortaya koyan bu kılavuz, araştırmacıların ve uygulayıcıların takdirlerine sunulmuştur. Yayınlanan çerçeveye dayalı entegre raporlama uygulamaları devam etmektedir ve hiç şüphesiz ki uluslararası genel kabul ve bilincin oluşmasına bağlı olarak IIRC uhdesinde en iyi örnekler dikkate alınarak entegre raporlama standartlarına ilişkin çalışmalar yakın gelecekte başlayacaktır.

Bu iki önemli gelişme beraberce ele alındığında, muhasebedeki paradigma kaymasının etkisi Şekil 2'de görselleştirildiği üzere şu şekilde tanımlanabilir: ***Günümüzde muhasebe, finansal raporlama yerine entegre raporlamayı esas alarak salt finansal bilgiler yerine finansal ve finansal olmayan bilgilerden oluşan bilgi setini ve salt finansal değer oluşumu yerine finansal ve toplumsal değer oluşumlarını kapsayan değerler setini raporlamayı amaç edinmektedir.***

Şekil 2. Muhasebede Paradigma Kayması

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Entegre raporlama, finansal raporlamaya ve sürdürülebilirlik raporlamasına konu finansal ve finansal olmayan bilgilerin entegrasyonunu sağlayarak bilgi kullanıcılarına organizasyonun iş planına dayalı olarak ne şekilde değer oluşumu sağlandığını sunmayı

amaçlamaktadır. Dolayısıyla bilgi kullanıcılarına kapsamlı bir bilgi seti sunulması hedeflenmektedir.

Değer oluşumu ise kısa, orta ve uzun vadeli olarak tanımlanmaktadır. Kısa vadeli değer oluşumu değer zinciri paydaşları açısından yaratılan değerlerdir. Diğer bir ifadeyle tedarikçiler, müşteriler, çalışanlar gibi değer zinciri içerisinde doğrudan yer alan paydaşların kısa vadede temin ettikleri menfaatlerdir. En dar anlamıyla kısa vadeli değer karşılığı karlılıktır. Orta vadeli değer oluşumu, özellikle yatırımcılar açısından elde edilen getirdir. Bu bahisle en dar anlamıyla orta vadeli değer oluşumu öz kaynağın gerçeğe uygun değeridir.

Uzun vadeli değer oluşumu ise, organizasyonun ekosisteme, gelecek kuşaklara, iş gücüne ve insanlığa sağladığı faydalardır. Bu bahisle uzun vadeli değer oluşumu topluma sağlanan faydaların bütünüdür (Gokten ve Gokten, 2017). Sosyal sorumluluk çerçevesinde yapılan katkılar, faaliyetlerin çevreye, insan haklarına ve yasalara uyumluluğu, eğitim, sağlık gibi unsurları bünyesinde barındıran uzun vadeli değer oluşumunu finansal olarak izah edebilmek hiç şüphesiz ki mümkün değildir. Bu nedenle güncel muhasebe anlayışında bilgi kullanıcılarına sunulması hedeflenen, finansal ve finansal olmayan sonuçların raporlandığı kapsamlı bir değerler setidir.

2.2. GRI Standartları

Sürdürülebilirlik raporlamasını ortaya çıkaran süreç içerisinde temel teşkil eden yazılı kaynak, 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan Brundtland Raporu'dur. Rapor, sürdürülebilir kalkınma hedefinin kabulüne ilişkin bir sözleşmedir. Bu raporda sürdürülebilir kalkınma, '*bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma*' olarak tanımlanmış ve literatürde ye bulmuştur.

Hiç şüphesiz ki, mevcut imkanların zarar görmeden gelecek kuşaklara aktarılması amacını güden söz konusu tanım çerçevesinde; yeryüzündeki bütün kuruluşların gerek faaliyetleri gerekse de sosyal ilişkileri çerçevesinde sürdürülebilir kalkınma hedefi üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılabilmesindeki temel unsur kuruluşlardır.

GRI Standartları ile teşvik edilen sürdürülebilirlik raporlamasının temel amacı, kuruluşların faaliyetleri sonucunda yarattıkları ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerin ve bunların sonucu olarak kuruluşların sürdürülebilir kalkınma hedefi üzerindeki nihai olumlu veya olumsuz tesirlerinin şeffaf ve halka açık olarak paydaşlara sunulması için olması gereken raporlama uygulamasını oluşturmaktır. Bu sayede kuruluşlar ekonomi, çevre ve toplum üzerindeki anlamlı etkilerini küresel seviyede genel kabul görmüş standartlara dayalı olarak açıklayabilme şansına kavuşmuş olacaklardır.

GRI Standartları, sürdürülebilirlik raporlaması için hem kuruluşlar hem de paydaşlar açısından ortak bir dil oluşturmuştur. Diğer bir ifadeyle söz konusu standartlar vasıtasıyla, kuruluşların ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerini paydaşlarına sunabilecekleri; adına sürdürülebilirlik raporları denilen ve tüm taraflarca anlaşılabilir olan bir haberleşme aracının oluşturulması amaçlanmıştır. Bu nedenle GRI standartları küresel karşılaştırılabilirliğe imkan tanıyacak, raporlama çerçevesinde ele alınan etkilere ilişkin bilginin kalitesini temin edecek ve bu suretle kuruluşların yüksek düzeyde şeffaflık ve hesap verebilirlik yükümlülüklerini yerine getirmesine olanak sağlayacak sürdürülebilirlik raporlaması çerçevesini ortaya koymaktadır.

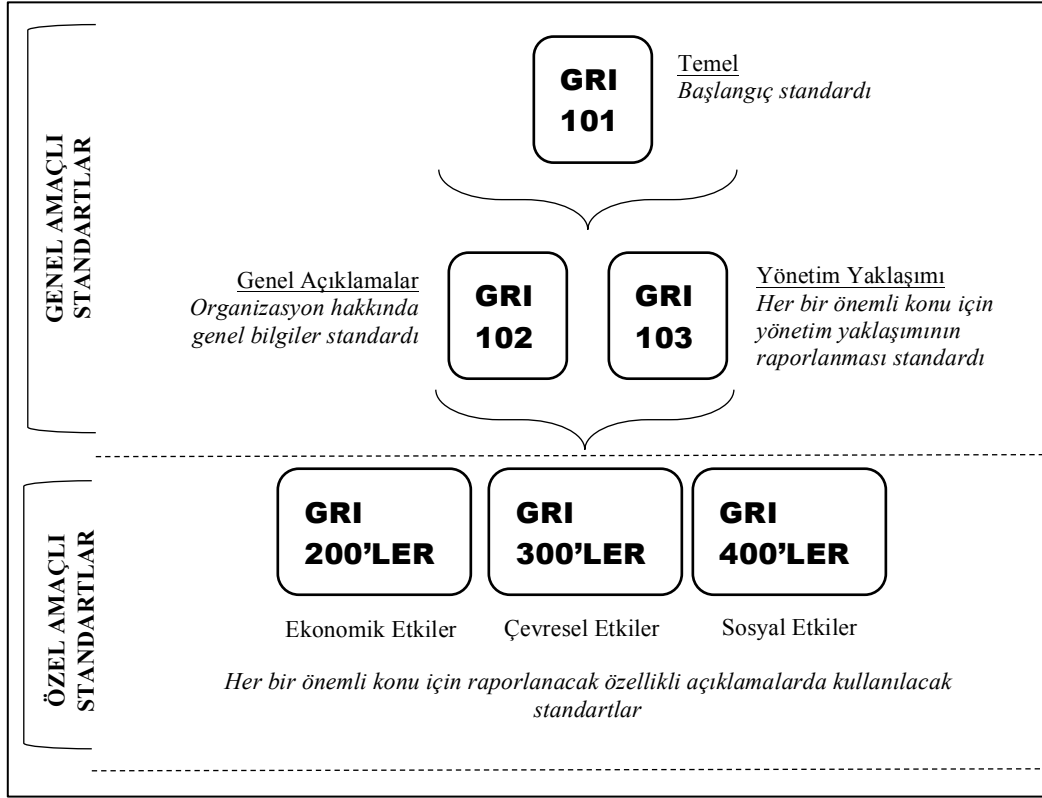
Özetle, GRI Standartları çerçevesinde hazırlanan sürdürülebilirlik raporları, içsel ve dışsal paydaşların kuruluşların sürdürülebilir kalkınma hedefi üzerinde yaptıkları katkılar hakkında bilgi sahibi olmalarını ve fikir yürütmeleri sağlar. Hiç şüphesiz ki, kullanıcılar tarafından elde edilen bu bilgiler, organizasyonun sürdürülebilirliğine ilişkin karar süreçlerinde temel teşkil eden finansal olmayan bilgileri oluşturur.

GRI Standartları çerçevesinde sürdürülebilirlik raporlaması yapabilmek için, öncelikle söz konusu standart setinin bileşenlerini ve ne şekilde kullanıldığını, yani uygulayıcı açısından standartlarının kullanılış mekanizmasını anlamak gerekmektedir. GRI standartları birbiriyle ilişkili bir standart setidir. Bu bağlamda her bir standart, standart setinde belirtilen başkaca standartlarla birlikte uygulanır ve birlikte kullanılan ilgili standartlar ise raporlama ilkelerini ve önemli konuları içermektedir. Şekil 3’de, GRI Standart setinin bileşenleri, diğer bir ifadeyle standartların kullanım şekline göre sınıflandırılması yer almaktadır.

GRI Standartları dört seriye ayrılmıştır, bunlar 100’lü seriler, 200’lü seriler, 300’lü seriler ve 400’lü serilerdir. 100’lü seriler GRI 101, GRI 102 ve GRI 103 olmak üzere genel amaçlı standartları kapsamaktadır. Diğer seriler ise, çok sayıda konuyu kapsayan özel amaçlı standartlardan oluşmaktadır. Bu nedenle bu standartlara konuya özel standartlar da denilebilmektedir.

GRI 101, raporlama ilkelerini ve sürdürülebilirlik raporlaması için GRI Standartlarının ne şekilde kullanılacağını belirtir. Bu standart, GRI 102 ve GRI 103 ile birlikte kullanılır. GRI 102, organizasyonla ilgili hangi genel açıklamaların rapora dahil edilmesi gerektiğini belirtir. Bu genel açıklamalar ilgili standart içerisinde altı başlık altında sınıflandırılmaktadır.

Genel göstergeler olarak isimlendirebileceğimiz bu başlıklar sırasıyla kurumsal künye, strateji, etik ve dürüstlük, kurumsal yönetim, paydaş katılımı ve raporlama uygulamasıdır. GRI 103 ise, organizasyona ilişkin önemli konuların yönetimde nasıl bir yaklaşım ortaya konulduğunun raporlanabilmesi için gerek duyulan açıklamaları belirtmektedir (Gökten, 2017). Önemli konular ile kastedilen organizasyon için öncelikli konulardır. Sürdürülebilirlik raporları kapsamında finansal olmayan bilgiler için ortaya konulan önemlilik kavramı, kapsadığı iki boyut itibarıyla finansal muhasebede yer alan önemlilik kavramından ayrılmaktadır. GRI 101 çerçevesinde belirtildiği üzere bir konunun önemli, yani öncelikli olabilmesi için, hem paydaş kararları üzerinde etkili olması hem de ekonomik, çevresel veya sosyal hususlarda etki göstermesi gerekmektedir.

Şekil 3. GRI Standartları Seti

Kaynak: GRI 101:Foundation 2016, s.3.

Kuruluşlar, iş süreçlerinde öncelikli olduğunu tespit ettikleri konular için özel amaçlı standartları kullanarak raporlama yaparlar. Özel amaçlı standartlar ise her bir konu için sunulması gereken açıklamaları belirtir.

Önemli konular, etki gösterdiği alanlar itibariyle üç başlık altında sınıflandırılmaktadır. Bunlar ekonomik, çevresel ve sosyal alanlardır. 2016 Standart Seti itibariyle, 200'lü seriler (201-206 numaralı standartlar) ekonomik etkiye sahip önemli konulara, 300'lü seriler (301-308 numaralı standartlar) çevresel etkiye sahip önemli konulara ve 400'lü seriler (401-418 numaralı standartlar) sosyal etkiye sahip önemli konulara ilişkin sunulması gereken açıklamaları içerir.

2.3. Entegre Raporlama Sermaye Unsurları

Entegre raporlama çerçevesi kapsamında değer oluşumu raporlaması, tanımlanan altı tür sermayenin iş sürecinde nasıl kullanıldığı ve faaliyet sonuçları itibariyle söz konusu sermaye unsurlarının ne şekilde değiştiği üzerine kurgulanmaktadır. Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nde belirtilen sermaye unsurları üretilmiş sermaye, doğal sermaye, sosyal sermaye, insan sermayesi, fikri sermaye ve finansal sermayedir.

Üretilmiş sermaye organizasyonun faaliyetlerini yerine getirmek için ihtiyaç duyduğu veya faaliyetleri sonucunda yarattığı insan yapımı sermayedir. Makineler, binalar, karayolları, limanlar, köprüler, tesisler, cihazlar vb. üretilmiş sermayedir. Üretilmiş sermaye kuruluş iç çevresi ya da dış çevresi uhdesinde olabilir. Örneğin kuruluşun faaliyetlerini gerçekleştirmek için sahipliğinde olan fabrika, makine vb. iç çevreye ait üretilmiş sermaye unsurları iken, kuruluşun faydalandığı yollar, köprüler,

tesisler dış çevreye ait üretilmiş sermaye unsurlarıdır. Doğal sermaye yenilenebilir ya da yenilebilir olmayan tüm doğal kaynaklardır. Unutulmamalıdır ki, doğal sermaye esasen üretilmiş sermayenin girdisidir.

Sosyal sermaye, kurumları ve sosyal ilişkileri ifade etmektedir. Bu bahisle paylaşılan normlar, değerler ve ortaklaşa gelişen davranışlar sosyal sermayenin unsurlarıdır. Sosyal ilişki ve sosyal ağlar sayesinde bireyler, tek başlarına ulaşabilecekleri maddi ve manevi birikimlerden daha fazlasına ulaşabilmektedir. Bu çerçevede sosyal sermaye sayesinde sinerji etkisi oluşur ve üretkenlik artar. Kuruluşlar, faaliyet gösterdikleri çevrenin ve/veya toplumun benimsediği normlara ve değerlere uygun hareket ederek kazan-kazan ilişkisi tesis ederler ve sosyal sermaye etkisinden faydalanırlar. Sosyal sorumluluk harcamaları bu hedefin gerçekleşmesine yönelik hususlardan birisidir.

Entegre Raporlama Çerçevesi'nde insan sermayesi '*insanların yeterlilikleri, kabiliyetleri, deneyimleri, yenilik yapma motivasyonları ve bir kuruluşun kurumsal yönetim çerçevesine, risk yönetimi yaklaşımına ve etik değerlerine uyum sağlamaları ve bunları desteklemeleri, bir kuruluşun stratejisini anlama, geliştirme ve uygulama kabiliyetleri, sadakatleri, süreç, ürün ve hizmetleri geliştirme motivasyonları ve liderlik etme, yönetme ve işbirliği yapma kabiliyetleri*' şeklinde tanımlanmıştır (IIRF, 2013). Hiç şüphesiz ki bu tanım, çalışmada insan sermayesi özelinde ortaya konulan ve literatürde yer alan tüm hususları kapsamaktadır.

Altının çizilmesi gereken nokta, kuruluşların insan sermayesine sahip olamayacakları gerçeğidir. Kuruluşlar insan sermayesini ancak kiralayabilirler ve insan sermayesi gelişimine eğitim, yaparak öğrenme, sağlık ve girişimcilik iklimi unsurları çerçevesinde katkıda bulunabilirler. Bu nedenle, insan sermayesi birikimi esasen toplumsal bir kazançtır. Bu birikimin kuruluşlara yansımaları ise fikri sermaye üzerinden gerçekleşmektedir. Diğer bir ifadeyle, fikri sermaye için insan sermayesinin kuruluş sahipliğine dönüşmüş şekli nitelendirmesi yapılabilir. Nitekim Entegre Raporlama Çerçevesi'nde fikri sermaye '*patentler, telif hakları, yazılımlar, haklar ve lisanslar gibi fikri mülkiyet ve zımni bilgi, sistemler, prosedürler ve protokoller gibi kuruluşla ait sermaye*' olarak tanımlanmaktadır (IIRF, 2013).

Finansal sermaye ise tanımlandığı şekliyle '*bir kuruluşun mal üretimi veya hizmet sağlama amacıyla kullanımına sunulanlar ile borçlanma, öz sermaye veya hibe gibi finansman yoluyla ya da faaliyetler veya yatırımlar yoluyla edinilen fon havuzlarıdır*' (IIRF, 2013). Anlaşılabileceği gibi finansal sermaye, finansal muhasebe kapsamında hali hazırda finansal raporlamaya dayanak teşkil eden sermaye unsuru olarak entegre raporlama çerçevesinde yer almaktadır.

3. Ekonomik Kalkınma Teorisinin Muhasebedeki Ayak İzleri

1970'li yıllardan itibaren belirginleşmeye başlayan kurumsal iktisat anlayışına dayalı olarak günümüzde genel kabul gören modern ekonomik kalkınma teorisinin muhasebede yaşanan paradigma kayması üzerinde etkili olmadığını düşünmek gerçekçi olmayacaktır. Zira ekonomik kalkınma hedefinin yerine getirilmesi doğrultusunda benimsenecek ve uygulanacak politikalara ilişkin karar alma süreçleri, işlerliğe sahip doğru bilgilere ihtiyaç duyar. Bu bilgilerin elde edilmesi ve raporlanması ise hiç şüphesiz ki muhasebenin görevidir.

Bilgi ekonomisine geçiş, uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, finansal piyasaların gelişmesi gibi birçok etmen; kapitalizmin yaygınlaşmasıyla birlikte işletmeleri günümüzün ana ekonomik aktörleri durumuna getirmiştir. Bu bağlamda ülkeler, bu ana aktörlerin kapasitesi ve katkılarıyla kalkınır hale gelmiştir. Devletler düzenleme gücünü kullanarak işletmeler üzerinden ekonomik kalkınma sağlar. Bu nedenle, işletmelerin veya daha genel bir ifadeyle kuruluşların muhasebe faaliyetleri ve raporları, ekonomik kalkınma süreci açısından büyük önem arz etmektedir.

Modern ekonomik kalkınma anlayışının muhasebedeki paradigma değişimi üzerindeki etkisi, çalışmada bu kısma kadar sunulmuş bilgiler ışığında rahatlıkla algılanabilir. Lakin bu etkileşimi somutlaştırmak gerekirse, GRI Standartları özelinde kuruluşların raporlaması gereken açıklamalara ve entegre raporlama özelinde kuruluşların değer oluşumu raporlamasında kullanmaları gereken sermaye unsurlarına bakılması yeterli olacaktır. Bunun için çalışmada, ekonomik kalkınma bileşenleri ile ilgili GRI Standartları ve sermaye unsurları arasında eşleştirme yapılmıştır. Bu eşleştirmeler ekonomik kalkınma teorisi ile muhasebedeki paradigma kayması arasındaki etkileşime ilişkin kanıtlar sağlamaktadır.

3.1. GRI Standartları Özelinde Eşleştirme

GRI 101 temel, GRI 103 yönetim yaklaşımları ve 300'lü grup olan çevreyle ilgili özel amaçlı standartlar hariç olmak üzere, GRI 102 ve özel amaçlı standartlar olan 200'lü ve 400'lü seriler eşleştirmede dikkate alınan standartlardır. 300'lü seriler, diğer bir deyişle çevresel etkilere ilişkin özellikli konular sürdürülebilirliğin ekolojik iktisat boyutunu kapsamaktadır. Hiç şüphesiz ki kalkınma açısından ekolojinin korunması son derece önemlidir. Lakin bu çalışma ekonomik kalkınma üzerine yoğunlaştığı için 300'lü seriler kapsam dışı bırakılmıştır.

GRI 102'de yer alan kurumsal yönetim ve paydaş katılımı genel göstergelerine ilişkin alt göstergeler Tablo 2'de sunulmaktadır. Göstergelerden görülebileceği üzere kurumsal yönetim yapısı, yetki devri, ekonomik, çevresel ve sosyal konularda yönetim sorumluluğu, ekonomik, çevresel ve sosyal konularda paydaşlara danışma, en üst yönetim kademesinin ve onun komitelerinin yapısı, en üst yönetim kademesinin başkanı, en üst yönetim kademesi için aday gösterilmesi ve seçimi, çıkar çatışması, en üst yönetim kademesinin amaç, değerler ve strateji belirlemedeki rolü, en üst yönetim kademesinin kolektif bilgisi, en üst yönetim kademesinin performansının değerlendirilmesi ve ücretlendirmede paydaşların dahil kuruluşların GRI 102 kapsamında açıklaması zorunlu unsurlardır.

Ayrıca ekonomik kalkınma bileşenleriyle eşleştirilmek üzere 11 adet özel amaçlı standart belirlenmiştir. Bunlar 205, 403, 404, 406, 407, 408, 409, 411, 412, 413 ve 415 numaralı standartlardır. Söz konusu standartların kapsadığı önemli konular Tablo 3'de topluca sunulmaktadır.

Tablo 2. Eşleştirmeye Konu GRI 102 Standardı Göstergeleri

Genel Göstergeler	Alt Göstergeler	Açıklamalar
Kurumsal Yönetim	102-18	Kurumsal yönetim yapısı
	102-19	Yetki devri
	102-20	Ekonomik, çevresel ve sosyal konularda yönetim sorumluluğu
	102-21	Ekonomik, çevresel ve sosyal konularda paydaşlara danışma
	102-22	En üst yönetim kademesinin ve onun komitelerinin yapısı
	102-23	En üst yönetim kademesinin başkanı
	102-24	En üst yönetim kademesi için aday gösterilmesi ve seçimi
	102-25	Çıkar çatışması
	102-26	En üst yönetim kademesinin amaç, değerler ve strateji belirlemedeki rolü
	102-27	En üst yönetim kademesinin kolektif bilgisi
	102-28	En üst yönetim kademesinin performansının değerlendirilmesi
	102-37	Ücretlendirmede paydaşların dahil
	Paydaş Katılımı	102-40
102-41		Toplu sözleşme anlaşmaları
102-42		Paydaşların tanımlanması ve seçilmesi
102-43		Paydaş katılımı için benimsenen yaklaşım

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Tablo 3. Eşleştirmeye Konu Özel Amaçlı GRI Standartları

Standart Numarası	Standart Adı
GRI 205	Yolsuzlukla Mücadele 2016
GRI 403	İş Sağlığı ve Güvenliği 2016
GRI 404	Eğitim 2016
GRI 406	Ayrımcılık Yapmama 2016
GRI 407	Sendika Özgürlüğü ve Toplu Sözleşme 2016
GRI 408	Çocuk İşgücü 2016
GRI 409	Zorla ve Zorunlu Çalıştırma 2016
GRI 411	Yerli Hakları 2016
GRI 412	İnsan Hakları 2016
GRI 413	Yerel Topluluklar 2016
GRI 415	Kamu Düzeni 2016

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

205 numaralı yolsuzlukla mücadele standardı yolsuzlukla mücadele konusunda riskleri değerlendirme şekli, yolsuzlukla mücadele politikaları ve süreçleriyle ilgili iletişim ve eğitimler ve gerçekleşen yolsuzluk hadiseleri ve bunlarla ilgili neler yapıldığına ilişkin olarak kuruluşun yapması gereken açıklamaları içermektedir. 403 numaralı iş sağlığı ve güvenliği standardı işçilerin ilgili komitelerdeki temsil şekli, yaşanan sakatlıkların türleri ve oranı, mesleki hastalıklar, devamsızlık, iş kaynaklı ölümler, iş kaynaklı hastalığa yakalanma riski yüksek işçiler, yasal sözleşmelerin kapsama aldığı sağlık ve güvenlik konuları ile ilişkili olarak kuruluşun yapması gereken açıklamaları içermektedir. 404 numaralı eğitim standardı çalışan başına yıl bazında ortalama eğitim süresi, çalışan becerilerinin yükseltilmesi için uygulanan programlar, uyum süreci destek programları, düzenli performans değerlendirmesine tabi tutulan ve kariyerleri ile ilgili düzenli geribildirim alan çalışan oranı ile ilişkili olarak kuruluşun yapması gereken açıklamaları içermektedir. 406 numaralı ayrımcılık yapmama standardı ayrımcılığa ilişkin özel durumlar ve bunları düzeltici önlemlere ilişkin olarak kuruluşun yapması gereken açıklamaları içermektedir. 407 numaralı sendika özgürlüğü ve toplu sözleşme standardı bu konu kapsamındaki hakların engellenmesi hususunda risk teşkil eden unsurlara ilişkin olarak kuruluşun yapması gereken açıklamaları

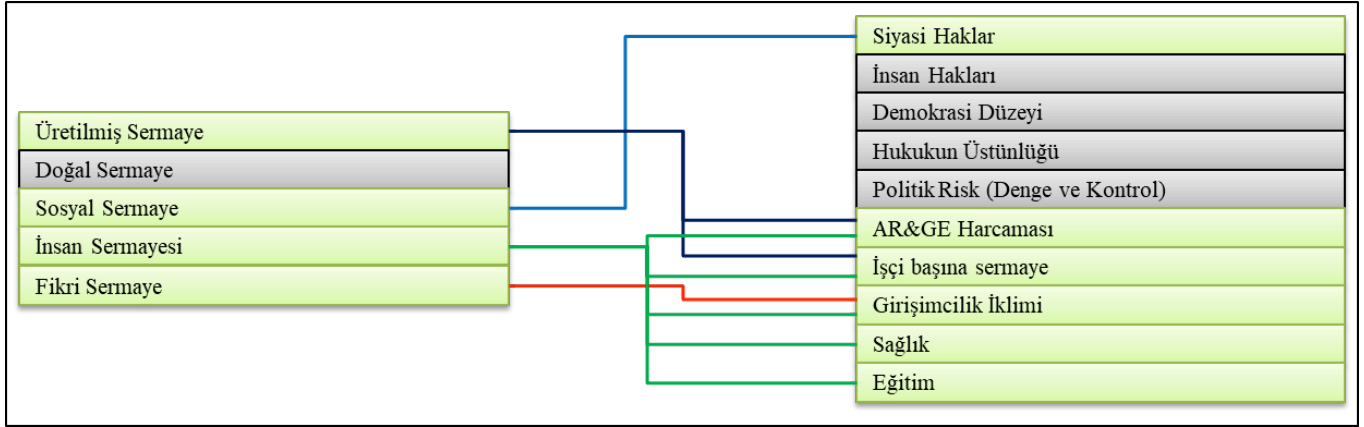

Seçilen standartlar itibariyle ekonomik kalkınma bileşenlerinden AR&GE harcaması, işçi başına sermaye ve girişimcilik iklimi eşleşme dışı kalmaktadır. Bu eksiklik ise entegre raporlama yaklaşımı tarafından giderilmektedir.

3.2. Entegre Raporlama Sermaye Unsurları Özelinde Eşleştirme

Esas olarak finansal muhasebe başlığı altında yer alan finansal sermaye unsuru kapsam dışı bırakılarak, entegre raporlama sermaye unsurları ekonomik kalkınma bileşenleri ile Şekil 5’de gösterildiği gibi eşleştirilmiştir.

Şekil 5. Ekonomik Kalkınma Bileşenleri ile Entegre Raporlama Sermaye Unsurlarının Eşleştirilmesi

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Sosyal sermaye siyasi haklar ile; üretilmiş sermaye ve insan sermayesi AR&GE harcamaları ile; üretilmiş sermaye ve insan sermayesi işçi başına eğitim ile; fikri sermaye girişimcilik iklimi ile; sağlık ve eğitim ise insan sermayesi ile doğrudan eşleştirilebilmektedir. Dolayısıyla entegre raporlama yaklaşımı çerçevesinde raporlanan değer oluşumu, 10 adet ekonomik kalkınma bileşeninden 6 tanesinin değer oluşum sürecindeki etkisini ortaya koymaktadır. Kalkınmanın ekolojik boyutunun çalışma kapsamı dışında bırakılması neticesinde doğal sermaye eşleştirme dışı kalmıştır.

Değerlendirme

1973 yılından başlayarak Douglass North öncülüğünde kurumların ekonomik büyümenin temel belirleyicisi olarak gün yüzüne çıkması ve takiben 1990’larda kurumların ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerine ilişkin yapılan çalışmalarla bu kavramın popülerlik kazanması, 2000’li yıllarda Daron Acemoğlu öncülüğünde kurumsal kalitenin ekonomik kalkınma üzerindeki etkisinin ‘kurumların önceliği hipoteziyle’ literatürde genel kabul görmesi; paralel olarak 1990’larda Lucas ve Romer öncülüğünde içsel büyüme modellerinin belirginleşerek insan sermayesinin ekonomik kalkınma üzerindeki etkisinin kabulü ve 2000’li yıllarda Edward Glaeser ve Rafael La Porta öncülüğünde literatürde yapılan çalışmalar ışığında insan sermayesinin önceliği hipotezinin ekonomik kalkınma sürecine ilişkin ikinci bir görüş olarak genel kabul görmesi beraberce günümüz ekonomik kalkınma teorisine şekil vermiştir. Bu bahisle kurumsal kalite ve insan sermayesi birikimi ekonomik kalkınmanın temel unsurlarıdır. Her iki unsurun ölçümüne ilişkin literatürde genel kabul gören faktörler dikkate alındığında ekonomik kalkınma bileşenlerini siyasi haklar, insan hakları, demokrasi düzeyi, hukukun üstünlüğü, politik risk (denge ve kontrol), AR&GE harcaması, işçi

başına sermaye, girişimcilik iklimi, sağlık ve eğitim olarak tanımlamak mümkündür. Dolayısıyla sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmanın tesisi için söz konusu bileşenlere ilişkin gelişmelerin hem makro hem de mikro seviyede takip edilmesi gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle karar alıcılar hiç olmadığı kadar ekonomik kalkınma bileşenlerine ait bilgilere ihtiyaç duymaya başlamışlardır.

Bilgi kullanıcılarına karar süreçlerinde faydalanmaları için bilgi sağlamayı amaç edinen muhasebe alanı bu değişime kayıtsız kalmamıştır. 2000 yılında yayınlanan G1 Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzunu takiben 2016 yılında kapsamlı sürdürülebilirlik raporlaması standart setinin yayınlanması ve 2013 yılında uluslararası entegre raporlama çerçevesinin yayınlanması; muhasebenin günümüz ekonomik kalkınma görüşü çerçevesinde yaşadığı değişimin temellerini oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle muhasebe, finansal bilgi odaklılıktan bilgi odaklılığa kaymıştır.

İlgili GRI Standartları ile entegre raporlama çerçevesinde yer bulan sermaye unsurlarının ekonomik kalkınmanın bileşenleriyle eşleştirilmesi, ekonomik kalkınma anlayışındaki değişimin muhasebedeki paradigma kayması üzerindeki ayak izlerini görünür kılmaktadır. 2016 seti itibarıyla 36 adet GRI Standardı içerisinde yer alan 12 Standart ve 6 tür sermaye unsurunda 4'ü doğrudan ekonomik kalkınma bileşenleriyle eşleşmektedir. Diğer bir ifadeyle ekonomik kalkınma bileşenlerinin tümü, entegre raporlama metodolojisi çerçevesinde muhasebenin ve kurumsal raporlamanın konusu içerisine girmektedir. Günümüzde kuruluşlardan, söz konusu ekonomik kalkınma bileşenlerine ilişkin bilgi sunmaları beklenmektedir.

Ekonomik kalkınma sürecine ilişkin modern anlayışın, literatürde yer bulan çalışmaların zamanlaması dikkate alındığında, 1970'li yıllardan başlayarak 2000'li yılların başında genel kabule ulaştığını söylemek mümkündür. Sürdürülebilirlik muhasebesinin gelişme süreci itibarıyla 1987 yılında yayınlanan Brundtland Raporu milat kabul edildiğinde 2000 yılında ilk kavramsal çerçevenin yayınlanmasını takiben standartlaşma çalışmaları 2016 yılında tamamlanmıştır. Entegre raporlama fikri ise ilk olarak 2011 yılında tartışmaya açılmış ve 2013 yılında kavramsal çerçeve yayınlanmıştır. Entegre raporlamaya ilişkin standartlaşma süreci ise halen başlamamıştır. Dolayısıyla muhasebenin ekonomik kalkınma teorisindeki değişimleri yakinen takip ettiğini söylemek mümkündür. Kronolojik olarak, iktisadi yaklaşımlar ve kabuller hızlıca muhasebeyi etkilemekte ve paradigma kaymasına neden olmaktadır.

Bununla birlikte, uygulama alanı yoğun olan muhasebede ilgili konudaki standartlaşmaların tamamlanması, muhasebenin yeni çağa hazır olduğu anlamı çıkarmamız için yeterli değildir. Muhasebe alanı uygulayıcılarıyla bir bütündür, yani aynı zamanda profesyonel bir meslektir ve bu açıdan sadece teorik kabuller üzerine inşa edilememektedir. Örneğin sürdürülebilirlik raporlaması standartlarının uluslararası adaptasyon süreci devam etmektedir. Entegre raporlama uygulaması ise henüz yolun başındadır. Bu durum dikkate alındığında, günümüz ekonomik kalkınma anlayışı paralelinde muhasebede yaşanan paradigma kaymasının nedenlerinin uygulayıcılar tarafından tam olarak anlaşılması ve benimsenmesi gerekmektedir. Söz konusu adaptasyon süreci dikkate alındığında, muhasebedeki dönüşüm sürecinin kayda değer bir zaman alacağı öngörülebilir.

Kaynakça

- Acemoglu, D., & Dell, M. (2010). Productivity differences between and within countries. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 2(1), 169-88.
- Acemoglu, D., & Johnson, S. (2005). Unbundling institutions. *Journal of political Economy*, 113(5), 949-995.
- Acemoglu, D., Aghion, P., & Zilibotti, F. (2006). Distance to frontier, selection, and economic growth. *Journal of the European Economic association*, 4(1), 37-74.
- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. (2005). The rise of Europe: Atlantic trade, institutional change, and economic growth. *American economic review*, 95(3), 546-579.
- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2001). The colonial origins of comparative development: An empirical investigation. *American economic review*, 91(5), 1369-1401.
- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2002). Reversal of fortune: Geography and institutions in the making of the modern world income distribution. *The Quarterly journal of economics*, 117(4), 1231-1294.
- Alesina, A., & Perotti, R. (1996). Income distribution, political instability, and investment. *European economic review*, 40(6), 1203-1228.
- Ang, J. B. (2013). Institutions and the long-run impact of early development. *Journal of Development Economics*, 105, 1-18.
- Azariadis, C., & Drazen, A. (1990). Threshold Externalities in Economic Development. *Quarterly Journal of Economics*. 105(2), 501–526.
- Barro, R. J. (1999). Determinants of democracy. *Journal of Political economy*, 107(S6), S158-S183.
- Barro, R.J., & Lee, J. W. (1993). International comparisons of educational attainment. *Journal of monetary economics*, 32(3), 363-394.
- Barro, R.J. (1991). Economic Growth in a Cross Section of Countries. *Quarterly Journal of Economics*. 106(2), 407–443.
- Barro, R.J. (2000). Rule of Law, Democracy, and Economic Performance. 2000 Index of Economic Freedom, Washington, DC: Heritage Foundation, 31–49.
- Barro, R.J. (2001). Human Capital and Growth. *American Economic Review*. 91(2), 12–17.
- Becker, G.S. (1964). *Human Capital*. Columbia University Press, New York.
- Benhabib, J., & Spiegel, M. M. (1994). The role of human capital in economic development evidence from aggregate cross-country data. *Journal of Monetary economics*, 34(2), 143-173.

- Bloom, N., & Van Reenen, J. (2007). Measuring and explaining management practices across firms and countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 122(4), 1351-1408.
- Bloom, N., & Van Reenen, J. (2010). Why do management practices differ across firms and countries? *The Journal of Economic Perspectives*, 24(1), 203-224.
- Breton, T.R. (2013). Were Mankiw, Romer, and Weil right? A reconciliation of the micro and macro effects of schooling on income. *Macroeconomic Dynamics*, 17(5), 1023-1054.
- Brunetti, A. (1997). Political variables in cross-country growth analysis. *Journal of Economic Surveys*, 11(2), 163-190.
- Butler, K. C., & Joaquin, D. C. (1998). A note on political risk and the required return on foreign direct investment. *Journal of International Business Studies*, 29(3), 599-607.
- Chen, B., & Feng, Y. (1996). Some political determinants of economic growth: Theory and empirical implications. *European Journal of Political Economy*, 12(4), 609-627.
- Cinnirella, F., & Streb, J. (2017). The role of human capital and innovation in economic development: evidence from post-Malthusian Prussia. *Journal of economic growth*, 22(2), 193-227.
- Cohen, D., & Soto, M. (2007). Growth and human capital: good data, good results. *Journal of economic growth*, 12(1), 51-76.
- De Long, J. B., & Shleifer, A. (1993). Princes and merchants: European city growth before the industrial revolution. *The Journal of Law and Economics*, 36(2), 671-702.
- Djankov, S., Glaeser, E., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2003). The new comparative economics. *Journal of comparative economics*, 31(4), 595-619.
- Dollar, D., & Kraay, A. (2003). Institutions, trade, and growth. *Journal of monetary economics*, 50(1), 133-162.
- Doménech, R. (2006). Human capital in growth regressions: how much difference does data quality make? *Journal of the European Economic Association*, 4(1), 1-36.
- Douglass, C. (1990). *North, Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press, New York.
- Easterly, W., & Levine, R. (2003). Tropics, germs, and crops: how endowments influence economic development. *Journal of monetary economics*, 50(1), 3-39.
- Faria, H. J., Montesinos-Yufa, H. M., Morales, D. R., & Navarro, C. E. (2016). Unbundling the roles of human capital and institutions in economic development. *European Journal of Political Economy*, 45, 108-128.

- Feltham, G. A., & Ohlson, J. A. (1995). Valuation and clean surplus accounting for operating and financial activities. *Contemporary accounting research*, 11(2), 689-731.
- Gennaioli, N., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2012). Human capital and regional development. *The Quarterly journal of economics*, 128(1), 105-164.
- Glaeser, E. L., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2004). Do institutions cause growth?. *Journal of economic Growth*, 9(3), 271-303.
- Gokten, S., & Gokten, P. O. (2017). Value Creation Reporting: Answering the Question „Value to Whom” according to the International Integrated Reporting Framework. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, (91 (147)), 145-169.
- Gökten, P.O. (2017). Su Muhasebesi ve GRI 303 Su 2016 Sürdürülebilirlik Raporlaması Standardı. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(4), 957-980.
- Gökten, P.O., & Marşap, B. (2017). Paradigm Shift in Corporate Reporting. In *Accounting and Corporate Reporting-Today and Tomorrow*. Croatia, InTech.
- GRI 101. (2016). GRI Standards, GRI 101: Foundation 2016. Global Sustainability Standards Board (GSSB).
- Griffith, R., Redding, S., & Reenen, J. V. (2004). Mapping the two faces of R&D: Productivity growth in a panel of OECD industries. *Review of economics and statistics*, 86(4), 883-895.
- Gundlach, E. (1995). The role of human capital in economic growth: new results and alternative interpretations. *Review of World Economics*. 131(2), 383-402.
- Hall, R. E., & Jones, C. I. (1999). Why do some countries produce so much more output per worker than others?. *The quarterly journal of economics*, 114(1), 83-116.
- Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2008). The role of cognitive skills in economic development. *Journal of economic literature*, 46(3), 607-68.
- Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2012a). Schooling, educational achievement, and the Latin American growth puzzle. *Journal of Development Economics*, 99(2), 497-512.
- Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2012b). Do better schools lead to more growth? Cognitive skills, economic outcomes, and causation. *Journal of economic growth*, 17(4), 267-321.
- Henisz, W.J. (2000a). The institutional environment for economic growth. *Economics and Politics*. 12(1), 1-31.
- Henisz, W.J. (2000b). The institutional environment for multinational investment. *Journal of Law, Economics and Organization*. 16(2), 334-364
- Henisz, W.J. (2002). The institutional environment for infrastructure investment. *Industrial and Corporate Change*. 11(2), 355-389.

- IIRF. (2013). International Integrated Reporting Framework. The International Integrated Reporting Council (IIRC). <http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/03/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf> (Erişim tarihi: 07.08.2018).
- Islam, N. (1995). Growth Empirics: A Panel Data Approach. *Quarterly Journal of Economics*, 110(4), 1127–1170.
- Iyigun, M. F., & Owen, A. L. (1998). Risk, entrepreneurship, and human-capital accumulation. *The American Economic Review*, 88(2), 454-457.
- Jagers, K. & Marshall, M.G. (2000). Polity IV project. Center for International Development and Conflict Management, University of Maryland, 174.
- Jong-A-Pin, R. (2009). On the measurement of political instability and its impact on economic growth. *European Journal of Political Economy*, 25(1), 15-29.
- Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2011). The worldwide governance indicators: methodology and analytical issues. *Hague Journal on the Rule of Law*, 3(2), 220-246.
- Knack, S., & Keefer, P. (1995). Institutions and economic performance: cross-country tests using alternative institutional measures. *Economics & Politics*, 7(3), 207-227.
- Krueger, A.B., & Lindahl, M. (2001). Education for Growth: Why and For Whom? *Journal of Economic Literature*. 39(4), 1101–1136.
- Legatum Institute. (2016). The Legatum Prosperity Index 2016 - Methodology Review. London: Legatum Institute.
- Levine, R., & Renelt, D. (1992). A sensitivity analysis of cross-country growth regressions. *The American economic review*, 942-963.
- Lipset, S. M. (1959). Some social requisites of democracy: Economic development and political legitimacy. *American political science review*, 53(1), 69-105.
- Lipset, S. M. (1960). *Political Man: The Social Bases of Politics*. Anchor Book, New York.
- Liu, G., & Fraumeni, B.M. (2014). Human capital measurement: country experiences and international initiatives. *Harvard Paper*.
- Lucas, R.E. (1988). On the Mechanics of Economic Development. *Econometric Society Monographs*. 29, 61-70.
- Mankiw, N. G., Romer, D., & Weil, D. N. (1992). A contribution to the empirics of economic growth. *The quarterly journal of economics*, 107(2), 407-437.
- Mauro, P. (1995). Corruption and growth: *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681-712.
- Mincer, J. (1974). *Schooling, Experience and Earnings*, Columbia University Press, New York.

- Murthy, N. V., & Chien, I. S. (1997). The empirics of economic growth for OECD countries: some new findings. *Economics Letters*, 55(3), 425-429.
- North, D. C. (1981). *Structure and change in economic history*. W.W. Norton & Co, New York.
- North, D.C., & Thomas, R. P. (1973). *The rise of the western world: A new economic history*. Cambridge University Press.
- O'Neill, D. (1995). Education and Income Growth: Implications for Cross-Country Inequality. *Journal of Political Economy*. 103(6), 1289–1301.
- OECD. (2001). *The Well-being of Nations: The Role of Human and Social Capital*, OECD Publishing, Paris.
- Ohlson, J. A. (1991). The theory of value and earnings, and an introduction to the Ball-Brown analysis. *Contemporary Accounting Research*, 8(1), 1-19.
- Ohlson, J.A. (1995). Earnings, book values, and dividends in equity valuation. *Contemporary accounting research*, 11(2), 661-687.
- Porta, R L., & Shleifer, A. (2008). The unofficial economy and economic development. (No. w14520). National Bureau of Economic Research.
- Przeworski, A. (2004). The last instance: Are institutions the primary cause of economic development?. *European Journal of Sociology/Archives Européennes de Sociologie*, 45(2), 165-188.
- Rodrik, D., Subramanian, A., & Trebbi, F. (2004). Institutions rule: the primacy of institutions over geography and integration in economic development. *Journal of economic growth*, 9(2), 131-165.
- Romer, P.M. (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*. 98(5, Part 2), S71–S102.
- Shultz, T.W. (1961). Investment in human capital. *American Economic Review*. 51(1), 1-17.
- Syverson, C. (2011). What determines productivity? *Journal of Economic literature*. 49(2), 326-365.
- Temple, J. (1999). A Positive Effect of Human Capital on Growth. *Economics Letters*. 65(1), 131–134.
- UNECE. (2009). *Measuring Sustainable Development*. Report of the Joint UNECE/OECD/Eurostat Working Group on Statistics for Sustainable Development (WGSSD), New York and Geneva.
- Vogel, J. (2015). The two faces of R&D and human capital: Evidence from Western European regions. *Papers in Regional Science*, 94(3), 525-551

Interaction between Economic Development Theory and Paradigm Shift in Accounting: Detected Footprints and Inferences

Soner GOKTEN

Baskent University

Faculty of Economics and Administrative Sciences

Department of Management

Ankara, Turkey

orcid.org/0000-0003-4213-1976

sgokten@baskent.edu.tr

Extensive Summary

1. Introduction

Primacy of institutions and primacy of human capital are the fundamental hypotheses that shape the recent view on economic development which asserts that increase in institutional quality and human capital accumulation causes economic development. In this sense, it is fair to say that political rights, civil liberties, democracy, rule of law, political risk (check and balance), education, health, entrepreneurial climate, capital per worker and R&D expenditure are the components of economic development according to related literature. Thus today, stakeholders have begun to demand information on these components to use them in their decision making processes. This has led to a paradigm shift in accounting which changes the focus from financial information to information. In other words, accounting has begun to include both financial and non-financial information. In this study, the effects of the improvements in economic development theory on the paradigm shift in accounting is being tried to be proven. In this context, footprints of economic development components in current reporting approaches were followed.

2. Paradigm Shift in Accounting

The accounting's adventure of transition to information orientation is based on a recent past and it can be said that there are two basic building blocks that prove that paradigm shift. These are the development of sustainability accounting and the emergence of an integrated reporting perspective. When these two important developments are considered together, the effect of the paradigm shift in accounting can be described as follows: Nowadays, the aim of accounting includes reporting of information set which includes both financial and non-financial information and a value set which includes both financial and non-financial values by using integrated reporting approach.

3. Methodology and Results

Sustainability reporting and integrated reporting are the building blocks that point to the paradigm shift in accounting. Economic development components are paired with

GRI 102, standards of 200 and 400 series and capitals mentioned in international integrated reporting framework.

Standard 407 can be matched with political rights; standards 406, 408 and 412 can be matched with human rights; general stakeholder participation indicator of standard 102 and standards 411 and 413 can be matched with democracy level; standard 415 can be matched with rule of law; standard 102 can be matched with the general indicator of the corporate governance; standard 205 can be matched with political risk (balance and control); standard 403 can be matched with health and standard 404 can be matched with training.

R&D expenditure, capital per worker, and entrepreneurial climate of economic development components are not matched by selected standards. This deficiency is addressed by the integrated reporting approach.

The capitals mentioned in international integrated framework are matched to the components of economic development, essentially ignoring the financial capital. The matchings can be actualized as social capital with political rights; produced capital and human capital with R&D expenditure; the produced capital and human capital with capital per worker; intellectual capital with entrepreneurial climate; health and education with human capital. Therefore, integrated reporting approach reveals the effect of 6 of the 10 economic development components on the value creation process. As a result of the ecological dimension of the development being excluded from the study scope, the natural capital remained out of matching.

4. Conclusion

Economic development components are paired with GRI 102, standards of 200 and 400 series and capitals mentioned in international integrated reporting framework. 12 standards in 36 GRI standards and 4 in 6 types of capitals are directly matched with economic development components. Therefore, all of the components of economic development fall within the context of accounting and corporate reporting within the framework of integrated reporting methodology. Chronologically, economic approaches and assumptions quickly affect accounting and cause paradigm shift.